

Frère Roger

DE BIOGRAFIE OVER
DE STICHTER VAN TAIZÉ

Sabine Laplane

BERNE MEDIA

Christus, de Opgestane blijft op ons wachten
toddat het vuur en de Geest in ons zichtbaar
worden, hoe bescheiden ook. Dit gebeurt
vooral wanneer wij ons leven inzetten.

Frère Roger van Taizé
Uit: *En tout, la paix du coeur*
(in het Nederlands verschenen
als *Vrede in je hart*)

Frère Roger

DE BIOGRAFIE OVER
DE STICHTER VAN TAIZÉ

Sabine Laplane

© Sabine Laplane
© 2020 Berne Media | uitgeverij abdi van berne
www.bernedia.com

Oorspronkelijke titel: *Frère Roger de Taizé. Avec Presque rien*

© 2015 Les Éditions du Cerf, Parijs

www.editionsducerf.fr

Vertaald uit het Frans door: Renée Soffers

Redactie: Frieda Pruim

Vormgeving omslag: Jan de Boer | Studio Jan de Boer

Vormgeving binnenwerk: Ronald Smaal | Reis met goudvis

Foto frère Roger omslag © Bridgeman Images

Uitgave in samenwerking met uitgeverij Halewijn nv,

Halewijnlaan 92, 2050 Antwerpen, België

www.halewijn.info

De citaten uit de Bijbel in dit boek zijn overgenomen uit De Nieuwe Bijbelvertaling, Nederlands Bijbelgenootschap, Haarlem, 2004.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 8972 370 3

NUR 681

ISBN e-book 978 90 8972 371 0

1 Van oude protestantse afkomst

‘Het belangrijkste gebeurt in ons hart.’

Aan de jongeren van Stična, 9 september 1981, Slovenië, Joegoslavië

‘Schrijver-boer’,¹ dat is wat de jonge Roger Schutz op 20-jarige leeftijd graag zou willen worden.² Deze drang tot schrijven is naar zijn zeggen ontstaan door de verhalen van een van zijn oudtantes, een getalenteerd verhalenverteller, die hem al jong wist te boeien. Tante Adèle Rosset, die door velen wordt beschouwd als een kletskaus, heeft aandacht voor dit nakomertje, dat buitengesloten wordt door zijn veel oudere broer en een hele sliert zussen. Zij weet de verbeelding van het kind aan te wakkeren, waardoor hij zich minder eenzaam voelt. Zij biedt hem vergezichten op het grensvlak van fictie en waargebeurd en hij raakt vertrouwd met de elementaire beginselen van de werking van de menselijke ziel en de verrassingen die deze met zich meebrengt.

De uit Parijs afkomstige tante Adèle laat een frisse wind waaien door het kleine Zwitserse dorp met de naam Provence waar Roger opgroeit. Als de jongen klaar is met zijn huiswerk, nestelen ze zich achter in de tuin, aan de andere kant van de rozenstruiken, ver van het huis en met een prachtig uitzicht op het meer van Neuchâtel. Recht voor hen ontvouwt zich een wijds landschap en op mooie dagen in de lente kun je achter de fruitbomen de nog besneeuwde toppen van de Alpen zien. Op deze plek komen kind en tante tot vertrouwelijke gesprekken. Zij laat geen detail onvermeld uit het leven van de hoofdrolspelers van deze moeilijk te plaat-

sen familie met internationale vertakkingen en verhalen vol perikelen. Ze vertelt de geschiedenis van de familie, ingebed in het grote verhaal van de geschiedenis. Met zijn geheugen op scherp geniet het kind van de herhalingen. Hier wordt de basis gelegd van het besef te behoren tot een familie waarvan de verschillende ervaringen zijn leven zullen gaan beïnvloeden en die een voedingsbodem zullen vormen voor zijn eigen engagement. Uit dit familieportret, dat zeer verschillende milieus met elkaar in contact brengt in zowel Zwitserland als in Frankrijk, komen een aantal kleurrijke personen en gebeurtenissen naar voren, die het persoonlijke referentiekader zullen gaan vormen van de stichter van de gemeenschap van Taizé.

De sfeer van Balzac

Als hij volwassen is, vat frère Roger op een dag het plan op om naar Bachs te gaan, een paar kilometer van de Duits-Zwitserse grens in het kanton Zürich, om het eenvoudige Rijnlandse huis van de familie Schutz te bezoeken. Hij heeft zijn grootvader van vaderskant, Hans-Ulrich Schutz (1831-1915), nooit gekend, maar tante Adèle heeft uitgebreid verteld over zijn goedheid en vrijgevigheid.

Als zijn grootvader achttien jaar is, in 1849, verruilt hij het platteland van Bachs voor Neuchâtel, waar hij rechten gaat studeren en als klerk gaat werken bij een notaris. Hij voelt zich niet geschikt voor een juridische carrière, noch voor het ambt van advocaat, vanwege ‘het dilemma van eerlijkheid’, zoals zijn tante vertelt.³ Daarom begint hij met een vriend een handelshuis, dat al snel floreert: de zeer sjieke Bazar Schinz-Schutz, later het gerenommeerde warenhuis Des Armourins. Voor zijn handel reist hij door Europa. Hij specialiseert zich in Saksisch porselein, waarna hij de benedenverdieping van zijn huis, Rue de la Serre nummer 9, uitkomend op het station, ombouwt tot een kunstgalerie.

Deze voorvader van Roger is bijna veertig jaar oud en heeft veertig ‘arme petekinderen’, als hij de vijftien jaar jongere Cécile-Eugénie Rosset huwt, de zus van een vriend. Zij is afkomstig uit een familie van aanzien, afstammend van Franse hugenoten. Misschien heeft Roger daar het idee vandaan dat hij van vaderszijde Frans bloed door zijn aderen heeft stromen. Uit dit huwelijk komen drie kinderen voort, twee meisjes en Charles (1877-1946), de vader van Roger. Terwijl Hans-Ulrich een gelovig christen is, met een eigen bank in de kapittelkerk van Neuchâtel,

heeft zijn vrouw een meer verlichte geest; zij respecteert zijn opvattingen, maar houdt zich op de achtergrond en vergezelt hem niet naar de zondagsdienst.

Al spoedig trekt de vader van de jonge vrouw bij hen in, samen met zijn twee ongehuwde kinderen, Mary en Charles. De heer Rosset heeft het familiekapitaal verloren als gevolg van ondoordachte investeringen in de aanleg van de spoorlijn van Bern naar Lausanne. Zijn vrouw is bezweken aan het verdriet hierom. Op merkwaardige wijze en nog wel in het huis van het echtpaar Schutz, neemt de oudste van de gezusters Rosset, Mary, de leiding over de huishouding op zich en plaatst zich hierdoor aan het hoofd van de lange familietafel. Met haar toenemende onhebbelikheden aan het adres van haar zus en zwager, haar gastvrouw en -heer, geeft zij duidelijk blijk van haar afkeuring van hun huwelijk. Hans-Ulrich en Cécile-Eugénie doorstaan deze kwellingen, maar hun zoon Charles kan er niet goed tegen. Op een dag voelt hij zich uitermate vernederd wanneer zijn ouders, tijdens een huiselijk feestje, gedwongen worden hun vrienden te ontvangen in een kleine zijkamer, achter een zwart kamerscherm met Chinese motieven. Charles neemt dat zijn moeder zeer kwalijk en is verbitterd over zijn familie van moederskant met hun tactloos snobisme. Hijzelf zal altijd op zoek zijn naar eenvoud en contact met de allerarmsten.

De familie draagt gastvrijheid trouwens nog steeds hoog in het vaandel wanneer de roemruchtige oudtante Adèle in Parijs met drie kinderen op straat komt te staan. Zij is verlaten en geruïneerd door een mondaine echtgenoot, die zijn tijd doorbrengt met gokken op de beurs en achtervolgd wordt door deurwaarders. Haar echtgenoot is ervandoor gegaan zonder een adres achter te laten. Zij wil zo snel mogelijk weg uit haar herenhuis vlakbij de Rond-Point des Champs-Élysées. Haar zwager helpt haar met het zo goed mogelijk afwikkelen van haar zaken in Parijs en biedt haar zijn gastvrijheid aan in Neuchâtel. Het verhaal krijgt een romantische draai als haar echtgenoot op een blauwe maandag weer opduikt vanuit India, met gevulde zakken, en ze hun leven in Parijs weer oppakken. Hij verkwaanselt opnieuw zijn bezittingen en sterft.

Hierdoor begrijpt de jonge Roger, lang voordat hij zelf met literatuur in aanraking komt, intuïtief zijn vader wanneer deze hem – ondanks zijn gereserveerde natuur – vertelt over de sfeer van Balzac tijdens zijn jeugd-

jaren. Daar sluiten de trieste verhalen van zijn grootmoeder in Neuchâtel goed bij aan. ‘De eerste keren dat ik ver van huis vertoefde, waren de vakanties bij grootmoeder van vaders kant. Ik ging dan met een onuitsprekelijk gevoel van geluk op pad. Bij grootmoeder thuis bracht ik uren door met naar haar luisteren. In haar zwarte kledij zat ze daar, onbeweeglijk en kaarsrecht; zij vertelde dan van het onmetelijk verdriet uit haar kinderjaren. Haar moeder was van het wenen over de tegenslagen van de familie blind geworden en drie weken later gestorven. Maar nauwelijks waren er enkele dagen verstreken, of verveling en onbehagen overvielen mij. Ik wilde weer weg, om het ouderlijk huis en de vertrouwde bomen terug te zien.’⁴

Het was namelijk zo dat de ongetrouwd gebleven tante Cécile Schutz in die tijd bij haar moeder inwoonde en het op zich had genomen om haar neefje goede manieren bij te brengen, waarmee zij impliciet kritiek leverde op haar broer en nog meer op haar schoonzus, die verzuimd hadden het kind bepaalde burgerlijke manieren bij te brengen. Deze kritiek was voor Roger moeilijk te verdragen.

Aan het leven in Neuchâtel bewaart Roger de herinneringen van een vrijgevig gezin, waarin echte solidariteit bestond, ondanks dat hij een zekere gêne zal blijven koesteren voor de prominente rol van geldzaken in de gesprekken van de volwassenen. De onverstoorbare goedheid van zijn vernederde grootvader blijft hem het meest bij.

‘Het is mooi wat ik zie!’

Wanneer de tante uit Parijs in Provence is, duiken er steeds weer nieuwe personages op. Tante Adèle is ook geïnteresseerd in Roger’s familie van moederskant, die zij goed kent. Allereerst, een van de oudsten, overgrootvader Delachaux alias Gay, afkomstig uit Locle, in het kanton Neuchâtel. Deze horlogemaker combineert een hang naar verre avonturen met de besognes van een handelsfirma. Om een beeld van hem te schetsen volstaat het om zijn overtochten over de Atlantische Oceaan te noemen, naar de handelspost in Boston, Amerika. Magische woorden die een droomwereld openen voor Roger en die zeer tot zijn verbeelding spreken. In 1971, als hij voor het eerst op reis gaat naar de Verenigde Staten, moet hij hier steeds aan denken. ‘In het vliegtuig van Parijs naar New York. (...) Gelukkig als een kind. Heb ik de laatste dagen niet lopen dansen van

vreugde bij de gedachte de oceaan te zullen oversteken? Amerika, droom van mijn kindertijd. De verhalen van mijn overgrootvader. Sindsdien een onsterfelijke heimwee naar de wijde ruimten, naar het land zonder grenzen.⁵

Zijn uit de Elzas afkomstige vrouw, Olympe Kullmann (1833-1907), is nog jong als zij haar man en vervolgens haar twee zonen verliest aan tuberculose. Kort voor haar dood vraagt een van haar kleinzonen haar: 'U hebt zoveel beproevingen doorstaan, kunt u mij, die niet in God gelooft, iets meegeven?' Wat kon zij, ook al zou zij de kracht hebben gehad, hierop antwoorden? Het blijft stil na deze vraag. Na acht dagen staat de jongeman weer aan haar bed. Ze roept hem en fluistert hem in een van haar laatste ademtochten toe: 'Het is mooi wat ik zie!'⁶ Dit verhaal over het einde van het leven van zijn overgrootmoeder heeft veel indruk gemaakt op frère Roger. Wanneer hij erover vertelt, toont hij graag de ernstige foto die hij van haar heeft bewaard, waardoor deze getuigenis van hoop blijft voortbestaan.

Olympe heeft een dochter, Marie-Louise Delachaux (1857-1921), Roger's grootmoeder van moederskant en echtgenote van Louis Hippolyte Marsauche (1846-1912). Na de dood van haar echtgenoot, die predikant was in Picardië, komt de sterke persoonlijkheid van deze vrouw tot ontplooiing. In haar bericht over het overlijden aan haar dochter Amélie, van wie de tranen sporen hebben achtergelaten op de kaart, schrijft zij: 'Je geliefde papa ligt in een mooie kist in de kerk, in *zijn* kerk. Gisteren hebben wij daar voor hem zijn geliefde gezangen gezongen.'⁷ Zij blijft in de pastorie van Saint-Just wonen, terwijl haar zoon Louis Marsauche zijn vader opvolgt als predikant van de gemeente. Maar vanaf de algemene mobilisatie op 1 augustus 1914 bereidt Marie-Louise zelf de preken voor, die zij houdt in Saint-Just. Wanneer er gevechten woeden in de regio, neemt zij ruimhartig de gewonden en hoogzwangere vrouwen op in haar huis. Gedwongen tot evacuatie vertrekt ze eerst naar Parijs, waarna ze een tijdje uitrust in Mussidan in de Périgord, voordat ze na de oorlog intrekt bij haar dochter Amélie in het dorp Provence in het kanton Vaud, waar haar schoonzoon, Charles Schutz, predikant is.

In het gezin Schutz wordt zij op handen gedragen. Haar schoonzoon laat niet na haar te prijzen, wat bij zijn kinderen niet onopgemerkt blijft. 'In mijn kindertijd was voor mij het begrijpen zoals alleen een vrouw

dat kan, in haar belichaamd. Vaak zie ik in mijn verbeelding bomen met hoog reikende toppen, overgoten door het licht van de ondergaande zon, met daaromheen uitgestrekte velden; en onder de welvende takken mijn grootmoeder en mijn moeder, die daar zitten om ons te verwelkomen. Door hen heb ik van grote buitenplaatsen leren houden.’⁸

Roger is vier jaar oud als deze heldhaftige grootmoeder zijn wereld binnenstapt. Iedereen in huis is voorbereid op haar komst en kijkt uit naar deze bijzondere gast. Op haar *laisser-passer* staat dat zij via de Elzas is gereisd, waar haar familie van moederskant, de familie Kullman, vandaan komt. Eind november 1919, als er al een dik pak sneeuw ligt en de avond is gevallen, ontwaren ze de carbidlampen van een auto, die het dorp komt inrijden en stopt voor het huis. Een van de achterportieren gaat open en een zeer bleke, in het zwart geklede, oude dame stapt uit en omhelst iedereen. Ze is niet groot – op de *laisser-passer* staat 1.59 meter – maar ze maakt indruk met haar weduwenhoed, in de stijl van Catherine de Médicis, en een grote zwarte *crêpe voile* die tot op haar schouders valt. Dit beeld zal Roger voor altijd bijblijven. Als werkelijke herinnering of ingeprent door de foto’s? Dat doet er niet toe.

Op het moment dat madame Marsauche het huis betreedt, valt ze flauw van uitputting. Nog geen twee jaar later zal ze aan kanker overlijden. Ze wordt in een rode deken naar een bed gedragen en daarop neergelegd. Dit bed zal later aan de jongen toebehoren – er wordt gezegd dat hij daarom gevraagd heeft. Hij zal er zodanig aan gehecht raken dat hij het meeneemt naar Taizé, waar het heel lang in zijn bezit blijft. Tot hij het doorgeeft aan zijn petekind Marie, samen met de rode deken. Het is meer dan een sentimentele herinnering: een fysieke band, een uitdrukking van zijn behoefte aan continuïteit. Hij heeft levendige beelden van deze eerste ontmoeting. Het zijn indrukken voor het leven. Er werden geen woorden uitgewisseld, maar hij had het sterke gevoel dat de dood aan de deur klopte en dat een leven tot een einde zou komen. In de ogen van het kind wordt het heldendom van zijn grootmoeder nog versterkt door haar overlijden thuis en het mysterie dat haar omringt.

Terug naar Bourgondië

Als hij over zijn grootmoeder Marsauche spreekt, omschrijft frère Roger haar graag als een vrouw ‘van oude protestantse afkomst’. Ongetwijfeld om